

***Fornleifaskráning fyrir RARIK á strengleið há-
og lágspennulínu á milli Hesteyrar og Selhelli í
Mjóafirði, Fjarðabyggð***

Rannveig Þórhallsdóttir
2024

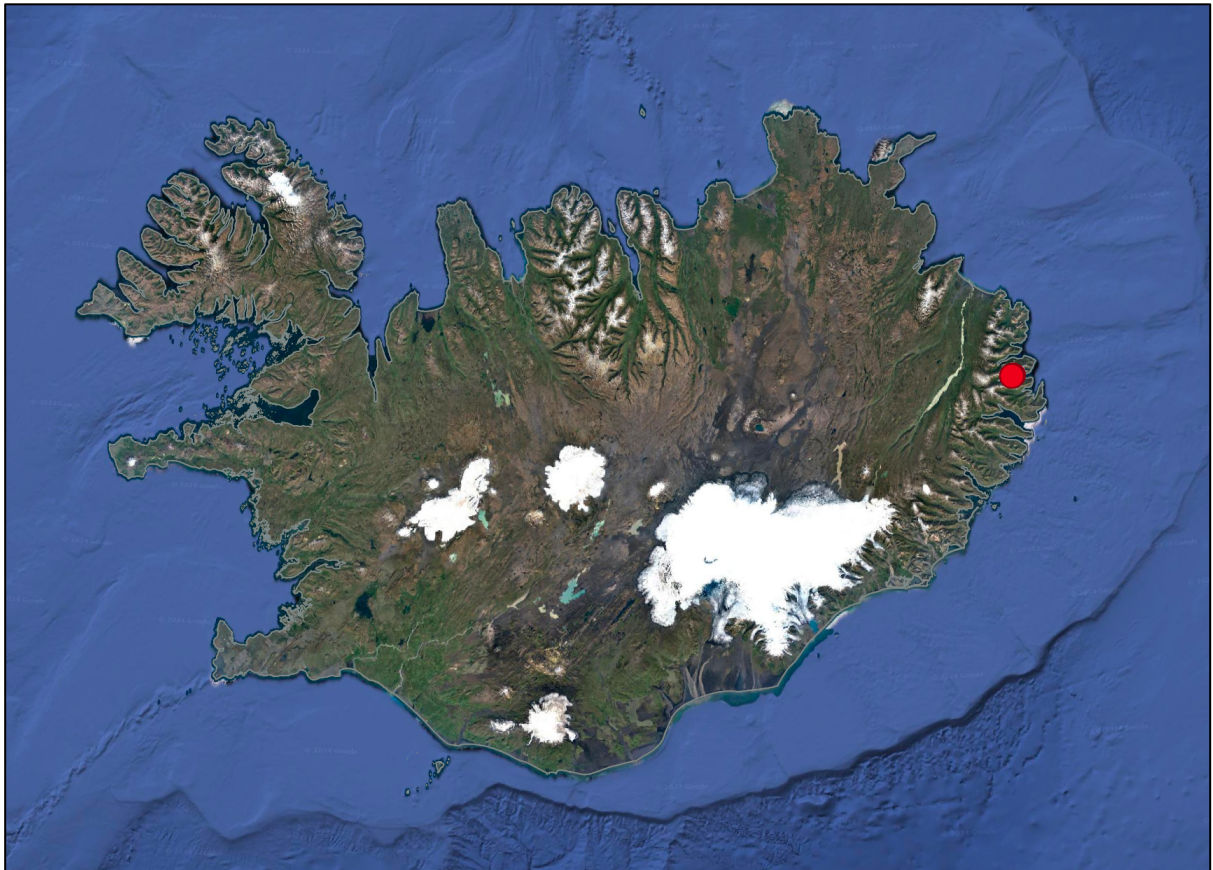
Forsíðumynd: Horft til austurs yfir Mjóafjörð frá Mjóafjarðarheiði.

© Rannveig Þórhallsdóttir
Unnið fyrir RARIK
September 2024

Efnisyfirlit

ABSTRACT	4
TILGANGUR FORNLEIFASKRÁNINGAR.....	4
STRENGLÖGNIN	6
FORNLEIFASKRÁNINGIN	6
MJÓIFJÖRÐUR.....	6
HESTEYRI	7
MÝRI-SLÉTTA	14
HLÍÐ	14
SELHELLA	14
NÍÐURSTAÐA.....	15
VIÐAUKI: ÁHRIF TILEFNIS	16
HEIMILDIR	17

Mynd 1. Staðsetning innaskráningarsvæðisins á Íslandi.

Abstract

RARIK hired Rannveig Þórhallsdóttir, an archaeologist at the company Sagnabrunnur, to do a archaeological registration on an route of an electric cable from Hesteyri to Selhella in Mjóifjörður, Fjarðabyggð. This project has the registration nr. 3309. Four archaeological remains were found close to the registration area. According to Iceland Heritage Law Nr. 80/2012 two of them were considered to be in danger so the line was moved. No sanctioned archaeological remains were found within the 100 m distance of sanctioned archaeological remains. The Cultural Heritage Agency of Iceland will decide on a sufficient preservation of the archaeological remains, according to the Icelandic Heritage Law Nr. 80/2012.

Tilgangur fornleifaskráningar

Samkvæmt 16. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 skal skráning á fornleifum, húsum og mannvirkjum fara fram áður en hafist er handa við plægingu raf-, vatns- og fjarskiptalagna. Tilgangur fornleifaskráningarinnar var að kanna skv. þeim lögum heimildir um fornleifar á strengleiddinni, ásamt því að skoða lagnaleiðina á vettvangi til að meta eins nákvæmlega og unnt er hvort fornleifar sjáist á yfirborði eða gætu leynst undir sverði. Samkvæmt 4. mgr. 3. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012, sem tóku við af þjóðminjalögum nr. 107/2001 1. janúar 2013, njóta fornleifar friðunar og eru þannig verndaðar gegn hvers kyns raski.

Í 3. mgr. 3. gr. nr. 80/2012 eru fornleifar skilgreindar með svofelldum hætti:

„Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

a. búsetulandslag, skráðgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bæn húsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum,

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bolum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri,

c. tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita,

d. vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra,

e. virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum,

f. þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð,
g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum,
h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið,
i. skipsflök eða hlutar þeirra.“

Í 21. gr. laga nr. 80/2012 er kveðið á um verndun fornleifa:

„Fornleifum, sbr. 3. mgr. 3. gr., jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað nema með leyfi Minjastofnunar Íslands.“ Minjastofnun Íslands gerir nauðsynlegar ráðstafanir til verndar fornleifum, viðhalds eða endurbóta, en áður skal gera landeiganda eða ábúanda viðvart um þær. Ef nauðsyn krefur lætur Minjastofnun Íslands rannsaka fornleifar með uppgreftri eða á annan hátt.“

Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar finnast ber að tilkynna það Minjastofnun Íslands, sbr. 38. gr. laga nr. 80/2012 og án tafar skv. 1. mgr. 23. gr. megi ætla að þær séu í hættu. Í 2. mgr. 28. gr. laga nr. 80/2012 segir að framkvæmdaraðili greiði kostnað við þær rannsóknir á fornleifum sem Minjastofnun Íslands ákveður að séu nauðsynlegar vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Við allar umfangsmiklar framkvæmdir skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum og vettvangsskráningu fornleifa.

Í lögum um menningarminjar nr. 80/2012 eru allar fornleifar friðaðar og sumar friðlýstar. Þeim má enginn, hvorki landeigandi, framkvæmdaaðili né nokkur annar spilla, granda né úr stað færa, nema með leyfi Minjastofnunar Íslands (21. gr.). Því eru allar þær fornleifar á könnunarsvæðinu sem og annars staðar sem eru eldri en 100 ára, friðaðar skv. lögnum. Friðlýstum fornleifum fylgir 100 m friðhelgt svæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra skv. 22.

gr. Um friðaðar fornleifar er 15 m friðhelgað svæði umleikis samkvæmt sömu grein. Sú hefð hefur þó komist á að fara ekki of nálægt fornleifum og taka tillit til eðlis þeirra og þarfa.

Mynd 2. Yfirlitsmynd af fyrstu tillögu af línulögn sýnda með gulu og tvær breytingar með bláu. Brekkuborpið lengst til austurs, til vinstri á myndinni.

Strenglögnin

Fyrirhuguð strenglögn há- og lágspennulínu er um 1,8 km löng og liggur norðan við veg og að mestu leyti uppi í hlíð, frá bænum Hesteyri til austurs að Selhelli í Mjóafirði, Fjarðabyggð.

Fornleifaskráningin

Að beiðni RARIK var starfsmaður Sagnabrunns ehf., Rannveig Þórhallsdóttir, fornleifafræðingur, ráðin til að fornleifaskrá strenglagnir há- og lágspennulínu á milli Hesteyrar og Selhelli í Fjarðabyggð. Fulltrúar verkkaupa voru Haraldur Jónatan Klausen og Guðmundur Hólm. Fornleifaskráningin fékk verkefnanúmerið **3309** hjá Minjastofnun. Rannveig fór á vettvang þann 17. ágúst 2024. Skoðuð var 15 fjarlægð sitthvoru megin við strenglínuna og þegar fornleifar fundust á strengleiðinni var ný strengleið tekin út á sama tíma. Fornleifar voru mældar upp með Trimble Nomad 5. Í fornleifaskráningunni voru nýttar drónamyndir frá Svarma og var Kolbeinn Hilmarsson tengiliður þeirra.

Mjóifjörður

Líklegt má telja að fyrsta byggð í Mjóafirði sé frá þeim tíma er land var numið á Íslandi. Í 80. kafla Landnámu segir: „Eyvindur hét maður, er út kom með Brynjólfi¹ og færði síðan byggð sína í Mjóvafjörð og bjó þar. Hans son var Hrafn, er seldi Mjóvafjarðarland Þorkatli klöku,

¹ Úr 77. kafla Landnámu: “Þorgeir Vestarsson hét maður göfugur; hann átti þrjá sonu; var einn Brynjólfur hinn gamli, annar Ævar hinn gamli, þriðji Herjólfur. Þeir fóru allir til Íslands á sínu skipi hver þeirra. Brynjólfur kom skipi sínu í Eskifjörð og nam land fyrir ofan fjall, Fljótsdal allan fyrir ofan Hengifossá fyrir vestan, en fyrir ofan Gilsá fyrir austan, Skriðudal allan, og svo Völluna út til Eyvindarár og tók mikið af landnámi Una Garðarssonar og byggði þar frændum sínum og mágum. Hann átti þá tíu börn, en síðan fékk hann Helgu, er átt hafði Herjólfur bróðir hans, og áttu þau þrjú börn. Þeirra son var Össur, faðir Bersa, föður Hólmsteins, föður Órækju, föður Hólmsteins, föður Helgu, móður Hólmsteins, föður Hallgerðar, móður Þorbjargar, er átti Loftur byskupsson.”

er (þar) bjó síðan; frá honum er Klökuætt komin.”² Heimildir frá miðöldum benda einnig til kirkjusóknar í firðinum á 14.-16. öld. Getið er um kirkju (Maríukirkju) í Mjóafirði í Vilchinsmálsdaga árið 1397 og í máldaga Mjóafjarðarkirkju 1491-1518. Í Stephens máldaga getur um Reyki og Steinsnes.³

Vilhjálmur Hjálmarsson frá Brekku hefur skráð sögu Mjóafjarðar í mörgum bókum, til að mynda í ritröðinni Mjófirðingasögur sem kom út í þremur bindum⁴ og bókinni *Bændatal og byggðaröskun 1700-1900* þar sem fjallað er meðal annars um örnefni og fornbylí í firðinum.⁵ Vilhjálmur á einnig heiðurinn af því hve ítarleg örnefnaskráning hefur farið fram á svæðinu eins og sjá má á vefsíðu Minjastofnunar og nokkrum köflum í Mjófirðingasögum.⁶ Engin kuml hafa fundist í Mjóafirði svo vitað sé til.⁷

Heimildir eru frá Olavíusi árið 1776 um eyðibýlin Garða, Minni-Dali (tilheyrðu Dölum), Kothús (hjáleiga frá Firði), Krosshjáleigu, Borg (á Dalatanga) og Nafar í Mjóafirði.⁸ Einnig eru til heimildir um eyðibýlið Krosshöfn.⁹

Hesteyri

Hesteyri er talið gamalt býli og var skráð eign Skriðuklausturs árið 1508.¹⁰ Í jarðatali Johnsen frá 1843 er jörðin skráð undir heitinu Heseýri, með 6 í dýrleika og 1 kúgildi, þá einbýli.¹¹ Strandlengja Hesteyrar er um 3 km löng og er nokkur skriðuhætta í Hesteyrarlandi. Í Víkunum féll árið 1912 stórt snjóflóð sem braut 60 símastaura á um 4 km svæði og olli flóðbylgju handan fjarðar. Einnig eru sagnir um snjóflóð sem féll niður Hesteyrina utan við hæðina þar sem

² Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Þjóðminjasafn Íslands o.fl.

³ Örnefnaskrá bæjarnafna í Mjóafirði, Einar Vilhjálmsson, bls. 1; Íslenskt fornbréfasafn, IV. bindi, bls. 225; Íslenskt fornbréfasafn, VII. bindi, bls. 26-27.

⁴ Vilhjálmur Hjálmarsson, (1987), *Mjófirðingasögur, fyrsti hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1990), *Mjófirðingasögur, þriðji hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs.

⁵ Vilhjálmur Hjálmarsson frá Brekku, Sigurður Helgason frá Grund. (2009). *Bændatal og byggðaröskun. 1700-1900*. Bókaútgáfan Hólar.

⁶ Minjavefsíða Minjastofnunar Íslands (<https://www.minjastofnun.is/is/minjavefsja>): Vilhjálmur Hjálmarsson, (1987), *Mjófirðingasögur, fyrsti hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1990), *Mjófirðingasögur, þriðji hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs.

⁷ Minjavefsíða Minjastofnunar Íslands (<https://www.minjastofnun.is/is/minjavefsja>): Vilhjálmur Hjálmarsson, (1987), *Mjófirðingasögur, fyrsti hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1990), *Mjófirðingasögur, þriðji hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs.

⁸ Ólafur Olavíus. (1965). *Ferðabók. Landshagir í norðvestur-, norður- og norðaustursýslum Íslands 1775-1777, ásamt ritgerðum Ole Henckels um brennistein og brennisteinsnám og Christian Zieners um surtarbrand*. II. bindi, Reykjavík, bls. 126.

⁹ Örnefnaskrá bæjarnafna í Mjóafirði, Einar Vilhjálmsson, bls. 3.

¹⁰ Ármann Halldórsson. (1975). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi*, II. Búnaðarsamband Austurlands, bls. 530.

¹¹ J. Johnsen. (1847). *Jarðatal á Íslandi*. Kaupmannahöfn, bls. 372.

bærinn stendur á. Árið 1916 er Hesteyri sögð vera með gott mótak og nægan skóg til eldiviðar. Ekki er hægt að greina neinn skóg í landi bæjarins nú, aðeins kjarr, en það gæti vel hafa verið nýtt til eldiviðar. Heimildir um bændur og húsmenn á Hesteyri ná allt til ársins 1699.¹² Þegar örnefnaskrá bæjarins var unnin af Vilhjálmi Hjálmarssyni¹³ í samráði við Önnu Mörtu Guðmundsdóttir að Hesteyri hafði sama ættin búið á jörðinni í þrjá ættliði. Frumrit örnefnaskrárinnar var unnið í samráði við foreldra Önnu Mörtu upp úr 1950. Í ævisögu Önnu Mörtu sem var rituð af skýrsluhöfundi árið 2008 er fjallað að hluta til um sögu ættarinnar.¹⁴ Í landamerkjabréfi Skóga frá 11. júlí 1884 er getið um merkistein í miðri Stóruvörð, merktan S.H. (Skógar-Hesteyri). Þaðan var bein stefna í Merkjagjá að ofan. Samkvæmt Guðmundi Guðmundssyni á Hesteyri, föður Önnu Mörtu, var merkjasteinninn horfinn. Hann taldi að snjóflóð hefði hrifið með sér steininn. Að austan eru mörkin við merkinef á Vígdeildarhamri sem merktur er H.B. (Hesteyri og Brekka) og bein stefna þaðan til fjalls sem landamerkjavörður sýna. Á aðrar hliðar ráða sjór og fjallseggjar.¹⁵

Bæjarhúsin að Hesteyri stóðu til skamms tíma sunnan við nústandandi íbúðarhús. Þar stóð íbúðarhús hlaðið úr múrsteini 1920 af Eiríki G. Ísfeld (hann gerði einnig trjagarð við húsið sitt) og áður timburhús enn utar á hjallahorninu. Þar áður var bærinn innan við íbúðarhúsið. Sjást grasigrónar rústir þess bæjar vel og nefnast þar Paldrar. Guðmundur á Hesteyri áleit að enn eldra bæjarstæði væri niðri á sléttlendinu¹⁶ [til suðurs]¹⁷. Í fasteignamati 1918 voru skráð matjurtagarður og túngirðing úr grjóti að Hesteyri.¹⁸ Engin ummerki sáust um túngirðinguna við vettvangsskoðun 2024.

¹² Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs, bls. 52-75.

¹³ Ekki er skráð hvaða ár örnefnaskrá Vilhjálms Hjálmarssonar um Hesteyri er gerð, en telja má líklegt að hún hafi verið skráð á svipuðum tíma og örnefnaskrá Brekku, þ.e.a.s. um 1984.

¹⁴ Rannveig Þórhallsdóttir. (2008). „Ég hef nú sjaldan verið algild. Ævisaga Önnu á Hesteyri. Bókaútgáfan Hólar.

¹⁵ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 1.

¹⁶ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 5.

¹⁷ Innskot skrásetjara.

¹⁸ Ármann Halldórsson. (1975). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi*, II. Búnaðarsamband Austurlands, bls. 531.

Mynd 3. Yfirlitsmynd yfir minjar á Hesteyri.

Eftirfarandi minjar voru skoðaðar í landi Hesteyrar í nálægð við línulögnina:

3309-1. Niðurgröftur.

Telst ekki fornleifar.

Í um 9,5 m fjarlægð vestan við upphafslínu fyrirhugaðar línulagnar að Hesteyri og í 6 m fjarlægð norðan við nústandandi íbúðarhús að Hesteyri var mældur upp 1,5 x 0,8 m og um 30 cm djúpur niðurgröftur sem liggur A-V.

Mynd 4. Horft til norðurs yfir niðurgröft 3309-1 sem er í norðan við íbúðarhúsið að Hesteyri. Grafreitir í baksýn.

Á mynd á bls. 175 í bókinni „Ég hef nú sjaldan verið algild“ má sjá að þar sem niðurgrofturinn var mældur upp er staur, líklega rafmagnsstaur. Anna Marta Guðmundsdóttir flutti í nústandandi íbúðarhús eftir húsbrunann á Hesteyri vorið 1977. Afar líklegt má telja að niðurgrofturinn hafi verið gerður eftir að íbúðarhúsið var reist og teljist því ekki vera fornleifar.

Mynd 5. Anna á Hesteyri eftir að íbúðarhúsið að Hesteyri var reist eftir brunann 1977. Í baksýn glittir í staur á sama stað og niðurgrofturinn var mældur upp.

3309-2.

Heimagrafreitur.

Mannvistarleifar.

Í um 14 m fjarlægð norðvestan við línulögn og í um 23 m fjarlægð norðan við nústandandi íbúðarhús að Hesteyri er 10 x 8 m heimagrafreitur sem liggur N-S. Samkvæmt vefsíðunni legstaðaleit eru elstu

Mynd 6. Horft til suðurs yfir heimagrafreitinn að Hesteyri.

grafirnar í grafreitnum frá 1908. Hugsanlega eru grafir innan heimagrafreitsins þó eldri þar sem heimildir eru um búsetu á bænum frá 1699.¹⁹

¹⁹ Legstaðaleit.com; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs, bls. 52-75.

3309-3. Gata. Leið.

Frá Hesteyri liggur forn
alfaravegur til
Seyðisfjarðar. Í
örnefnaskrá segir að
Hesteyrarskarð hafi áður
verið alfaraleið yfir í
Austdal í Seyðisfirði, en er
nú gönguleið. Þar var farið
með hesta, oft riðið úr
dalsbotninum út yfir
Ekrutind og yfir

Mynd 7. Horft til norður yfir alfaraleiðina frá Hesteyri upp í gegnum Hesteyrarskarð.

Brekjugjá í stað þess að klöngrast yfir Hesteyrarskarð.²⁰ Í sóknarlýsingu Einars Hjörleifssonar fyrir Dvergasteins- og Fjarðarsóknir árið 1840 segir: „*Hesteyrarskarð, gengið ogso frá Austdal inn í dalsstafn, so upp Eggjar og ofan í Hesteyrardal ytri; Ófæruskarð, gengið frá Hánefsstöðum inn í miðjan dalinn og þvert upp yfir Eggina ofan í Hesteyrardal innri að Hesteyri...[...]*...öll þessi umgetnu skörð eru ófær nema fyrir gangandi menn og þó lítt geng á vetrum nema með lífsháska vegna snjóflóða og hörku, þegar hjarn er...“²¹

Í örnefnaskrá Hesteyrar segir: „*Utar sést glögglega þráðbeinn, upphlaðinn gangstígur, ónefndur, ofan við yzta hluta túnsins.*“²²

Við vettvangsskoðun var hægt að greina troðinn slóða og upphlaðið svæði úr grjóti við lækjarfarveg austan við Hesteyri frá vestri til austurs. Hægt var að greina slóðann á um 118 m löngu og 0,5-0,6 m breiðu svæði, hæð hleðslu um 0,3-0,4 m.

²⁰ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 4:

²¹ Finnur N. Karlsson o.fl. (ritstj.). (2000). *Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar*. Sögufélag, Örnefnastofnun Íslands, bls. 250.

²² Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 7.

3309-4. Hleðsla.

Reykingakofi.

Í örnefnaskrá segir: „Út af Laufheysbala og upp af Fjóssléttu stóð Reykingakofi, litill en hugvitssamlega settur milli tveggja stórra steina og sér móta fyrir hleðslum.“²³

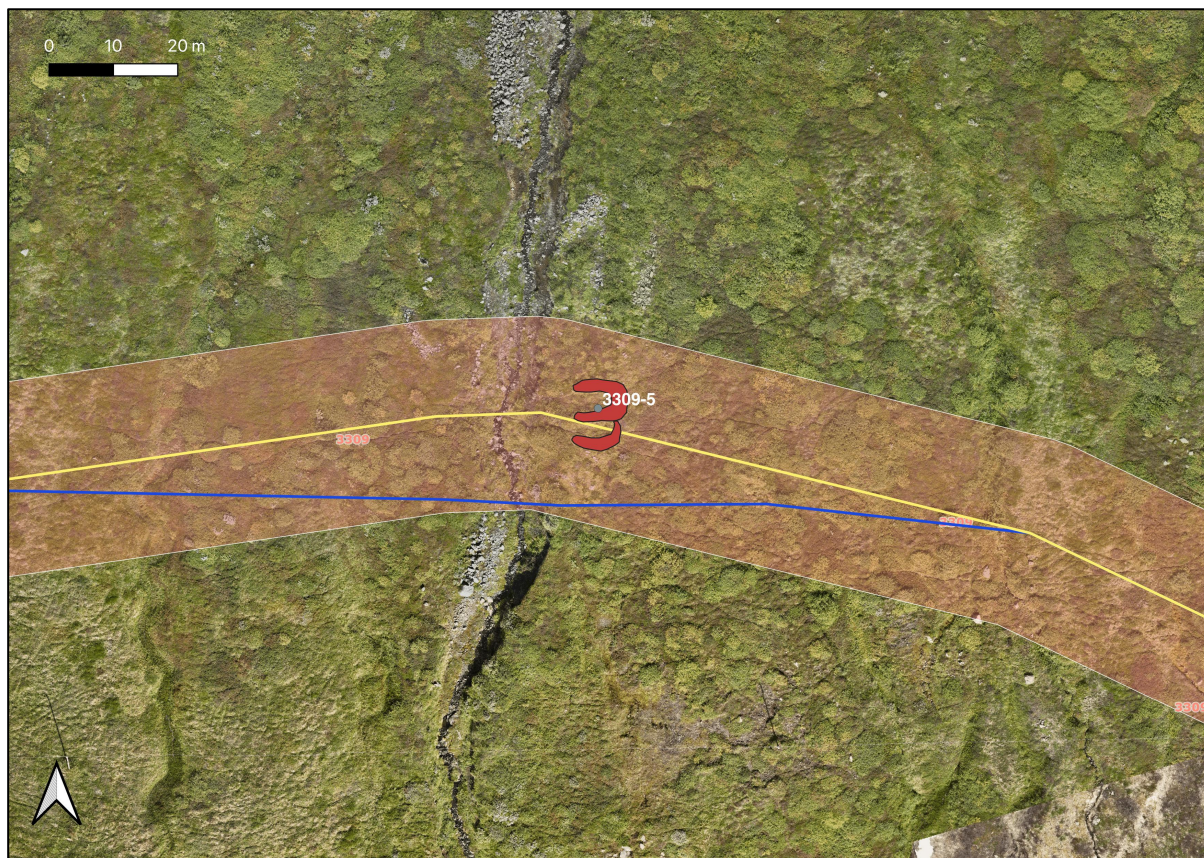
Á vettvangi var hægt að greina steinhleðslu með

Mynd 8. Horft til austurs yfir hleðslur Reykingakofa.

2-3 umröðum steina, um 0,3-0,4 m háar. Tvær hleðslur; ytri veggjahleðslan er fremur ógreinileg og hrunin, en innri hleðsla hringlaga og greinileg, opin til vesturs. Ytri hleðslan er 10 x 5 m að utanmáli, liggur A-V, inngangur til vesturs. Breidd veggja um 1 m. Innri hringlaga hleðslan liggur einnig A-V, er um 2 m að þvermáli, breidd hleðslu um 0,5 m.

²³ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 7.

Mynd 9. Yfirlitsmynd yfir tóftir 3309-5.

3309-5. Tóftir. Beitarhús.

Austan við lækjarfarveg eru greinanlegar nokkuð jarðsokknar tóftir. Gróðurinn er ljósari en gróðurinn umhverfis. Hægt var að greina um 11 m breiða og 8 m langa tvíhólfa tóft sem liggur A-V, inngangur til V. Í tóftinni eru tvö

Mynd 10. Horft til austurs yfir 3309-5.

rými, nyrðra rýmið er 3 x 6 m að innanmáli. Til austurs er síðan rými sem virðist vera um 2,5 x 6 m stórt að innanmáli. Veggir beggja rýma er 1,6-2 m breiðir. Hæð veggja um 0,2-0,3 m. Líklega er um beitarhús eða einhverskonar gripahús að ræða.

Mýri-Sléttu

Grasbýlin Mýri og Sléttu voru reist í landi Hesteyrar. Samkvæmt örnefnaskrá voru túnin girt og nytjuð og grunnar og húsatættur auðsénar.²⁴ Að Ekru var grashjalli allstór og nokkuð sléttur og voru kartöflugarðar Dómalds Ásmundssonar í

Mynd 11. Horft til suðurs yfir tóft 3309-5.

melunum niður frá hjallabrúninni. Gerði hann vatnspró úr steinsteypu fyrir ofan þá til að auðvelda vökvun í þurrtíð. Ruddur var kartöflugarður í kringum 1950 á Ekrutanga.²⁵

Býlin Mýri og Sléttu eru utan skráningarsvæðisins til suðurs.

Hlíð

Hlíð var byggð úr landi Brekku. Stofnandi og nær eini ábúandi var Sveinn Benediktsson frá Borgareyri, d. 1952 og kona hans Helga Jónsdóttir. Jón sonur hans þeirra flutti af Hlíð 1953.²⁶ Snjóflóð sópaði húsinu fram í sjó árið 1974, en það var þá mannlaust.²⁷

Engar minjar fundust í 15 m fjarlægð við línulögnina að Hlíð.

Selhella

Selhella var grasbýli frá Brekku. Það stóð á klöpp sem skagar fram í sjó, fremur slétt að ofan. Þar stóðu sjóhús og fram af þeim smábátabyggja.²⁸ Upp úr 1880 reistu Norðmenn þrjár eða fjórar söltunarstöðvar í Brekkulandi. Samkvæmt örnefnaskrá sést enn móta fyrir grunnum tveggja innan við Selhelli.²⁹ *Minjarnar að Selhelli eru utan skráningarsvæðisins.*

²⁴ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 1; Vilhjálmur Hjálmarsson, (1988), *Mjófirðingasögur, annar hluti*, Bókaútgáfa Menningarsjóðs, bls. 52 og 76-101.

²⁵ Örnefnaskrá Hesteyrar, Vilhjálmur Hjálmarsson, bls. 1.

²⁶ Ármann Halldórsson. (1975). *Sveitir og jarðir í Múlapingi*, II. Búnaðarsamband Austurlands, bls. 528.

²⁷ Örnefnaskrá Brekku, Vilhjálmur Hjálmarsson (1984), bls. 2.

²⁸ Örnefnaskrá Brekku, Vilhjálmur Hjálmarsson (1984), bls. 14, Ármann Halldórsson. (1975). *Sveitir og jarðir í Múlapingi*, II. Búnaðarsamband Austurlands, bls. 528.

²⁹ Örnefnaskrá Brekku, Vilhjálmur Hjálmarsson (1984), bls. 15-16.

Niðurstaða

Engar friðlýstar minjar fundust á deiliskipulagssvæðinu. Í töflu 1 má sjá yfirlit yfir minjarnar sem fundust í nálægð við línulögnina. Fjallað er um mótvægisaðgerðir í viðaukanum *áhrif tilefnis* hér á eftir.

Minnt er á að allar minjar sem eru eldri en 100 ára eru friðaðar og þeim fylgir 15 m friðhelgunarsvæði út frá ystu mörkum þeirra. Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisaðgerða. Slíkar aðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmri GPS staðsetningu og ljósmyndun, að nákvæmri fornleifarannsókn, s.s. könnunarskurðum. Þá er tekinn þverskurður í gegnum minjarnar, snið teiknað og ljósmyndað og gjóskulaga leitað til að aldursgreina eftir atvikum. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynleg. Varast ber að nýta svæðin í kringum fornleifar sem geymslustaði eða brautir fyrir vélar og tæki, eða efnisgeymslur af hverju tagi nema að leyfi Minjastofnunar Íslands komi til með eða án skilmála sem stofnunin kann að setja.

Viðauki: Áhrif tilefnis

Nr.		Hættuma t	Hætta	Ástand	Aldur	Friðl.	Mótvægisáðg .	ÍSNET hnit
3309-1	<i>Niðurgröftur Rafmagnslína</i>	Vegna veitulagna	<u>Ekki í hættu</u>	Greinanlegar	1977	Nei	Á ekki við.	740410.204, 532880.973
3309-2	<i>Heimagrafreitur Mannvistarleifa r</i>	Vegna veitulagna	Í hættu	Greinanlegar	1908	Nei	Mælt upp og ljósmyndað.	740408.441, 532900.005
3309-3	<i>Gata Leið</i>	Vegna veitulagna	Í hættu	Greinanlegar	1700- 1900	Nei	Mælt upp og ljósmyndað.	740478.225, 532911.470
3309-4	<i>Hleðsla Reykhus</i>	Vegna veitulagna	Í hættu	Greinanlegar	1700- 1900	Nei	Mælt upp og ljósmyndað. Lína færð. Merkja á vettvangi.	740521.590, 532866.890
3309-5	<i>Tóft Beitarhus</i>	Vegna veitulagna	Í hættu	Greinanlegar	1700- 1900	Nei	Mælt upp og ljósmyndað. Lína færð. Merkja á vettvangi.	741111.770, 532964.950

Tafla 1.

Í töflu 1 er gerð grein fyrir hættumati á hverri fornleif fyrir sig vegna línulagnarinnar. Í landi Hesteyrar voru skráðar fimm minjar. Fjórar af þeim töldust fornleifar í hættu.

Niðurgröftur **3309-1**, var líklega gerður vegna rafmagnstengingar sem sett var upp eftir 1977 og telst því ekki vera fornleifar.

Heimagrafreitur **3309-2** er rétt við mörk línulagnarinnar en auðvelt er að komast hjá raski á honum við framkvæmdirnar þar sem hann er afgirtur.

Samgönguminjar **3309-3** eru minnst í um 14 m fjarlægð við línulögn og teljast þær því vera í hættu. Lagt er til að minjar verði merktar á vettvangi þegar lína verður lögð.

Lína var færð um 7 metra til norðurs hjá hleðslu **3309-4**, Reykingakofa. Erfitt var að færa línuna utan 15 m friðhelgunarsvæðis fornleifa, hún er nú í 7 m fjarlægð við fornleifarnar. Lagt er til að minjarnar verði merktar á vettvangi þegar línan verður lögð.

Lína var færð um 14 m til suðurs hjá tóftum **3309-5** og eru tóftirnar í um 9 m fjarlægð norðan við línulögnina og teljast því í hættu. Því er lagt til að minjarnar verði merktar á vettvangi þegar línan verður lögð.

Heimildir

Ágúst Ó. Georgsson. (1990). „Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar.“
Fornleifanefnd - Þjóðminjasafn Íslands. Reykjavík.

Ármann Halldórsson. (1975). *Sveitir og jarðir í Múlaþingi*, II. Búnaðarsamband
Austurlands

Finnur N. Karlsson o.fl. (ritstj.). (2000). *Múlasýslur. Sýslu- og sóknalýsingar*.
Sögufélag. Örnefnastofnun Íslands.

J. Johnsen. (1847). *Jarðatal á Íslandi*. Kaupmannahöfn.

Jón Sigurðsson o.fl. (1857). Íslenskt fornbréfasafn (Diplomatarium Islandicum),
IV. og VII. bindi.

Kristján Eldjárn. (2016). *Kuml og haugfé úr heiðnum sið á Íslandi*, Þjóðminjasafn
Íslands o.fl.

Landnáma: <https://www.snerpa.is/net/snorri/landnama.htm>.

Lög um menningarminjar. Nr. 80, 29. júní 2012.

Ólafur Olavíus. (1965). *Ferðabók. Landshagir í norðvestur-, norður- og
norðaustursýslum Íslands 1775-1777, ásamt ritgerðum Ole Henckels um brennistein og
brennisteinsnám og Christian Zieners um surtarbrand*. II. bindi, Reykjavík.

Minjavefsjá Minjastofnunar Íslands (<https://www.minjastofnun.is/is/minjavefsja>).

Túnakort (1919) *Hesteyrar, Sléttu, Mýri, Hlíðar og Selhellu*. Þjóðskjalasafn
Íslands, Reykjavík.

Vilhjálmur Hjálmarsson frá Brekku, Sigurður Helgason frá Grund. (2009).
Bændatal og byggðaröskun. 1700-1900. Bókaútgáfan Hólar.

Vilhjálmur Hjálmarsson. (1987). *Mjófirðingasögur. Fyrsti hluti*. Bókaútgáfa
Menningarsjóðs, Reykjavík.

Vilhjálmur Hjálmarsson. (1988). *Mjófirðingasögur. Annar hluti*. Bókaútgáfa
Menningarsjóðs, Reykjavík.

Vilhjálmur Hjálmarsson. (1990). *Mjófirðingasögur. Þriðji hluti*. Bókaútgáfa
Menningarsjóðs, Reykjavík.

Örnefnaskrá. (1975). *Skrá yfir örnefni að Hesteyri og Brekku*, Örnefnastofnun.